

نشریه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال ۹، شماره پیاپی ۳۳، تابستان ۱۳۹۷

شاپا چاپی: ۵۲۲۹-۲۲۲۸ - شاپا الکترونیکی: ۳۸۴۵-۲۴۷۶

<http://jupm.miau.ac.ir>

ارزیابی میزان سرمایه‌ی اجتماعی شهر یاسوج از منظر شهروندان

روح‌اله خیراندیش^۱ عضو هیئت علمی مربی گروه شهرسازی، دانشگاه پیام نور تهران، تهران، ایران

پذیرش: ۱۳۹۶/۱۲/۲۰

صص ۱۶۳-۱۷۲

دریافت: ۱۳۹۶/۸/۱۰

چکیده

توسعه‌ی شهرها بستر رشد رفتارهای انسانی و اجتماعی فراوان و باز تولید پیچیدگی‌های رفتاری شهروندی را با خود به همراه داشته، مجموعه رفتارهای اجتماعی همگرا و سازنده، بسترساز ایجاد و توسعه سرمایه‌ی اجتماعی شهرها می‌باشد. یکی از مهم‌ترین رویکردهای توسعه، توجه به سرمایه‌های اجتماعی و تقویت شاخص‌های آن در توسعه‌ی کشور است. بنابراین بررسی دیدگاه شهروندان در خصوص سرمایه‌ی اجتماعی مهم به نظر می‌رسد. پژوهش حاضر مطالعه‌ای پیمایشی است که جامعه‌ی آماری آن جمعیت بالای ۱۸ سال شهر یاسوج (حدود ۶۰/۰۰۰ نفر) می‌باشد و با استفاده از فرمول آلفای کوکران حجم نمونه ۴۰۰ نفر برآورد گردیده است تا به برخی مسائل سرمایه‌ی اجتماعی در ۶ حیطه در قالب پرسش‌نامه به صورت تصادفی پاسخ دهند و برای اطمینان از روایی ابزار سنجش از ضریب آلفای لی کرونباخ با تأکید بر همبستگی درونی استفاده شده است. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد هرچه به سمت گروه‌های اجتماعی خصوصی و غیر دولتی پیش رفتیم، سرمایه‌ی اجتماعی و حس اعتماد و امنیت از دیدگاه شهروندان در حد قابل قبولی بیشتر گردید به نحوی که ۴۲/۳ درصد پاسخ‌دهندگان، نسبت به خویشان خود اعتماد زیاد و کاملاً زیادی دارند و ۴۱ درصد تا حدودی به دوستان و همسایگان و ۹۱/۴ درصد به خانواده‌ی خود کاملاً اعتماد داشته‌اند؛ اما در بحث مربوط به حکومت، چون مردم اعتماد کمتری به آنان دارند، سرمایه‌ی اجتماعی قابل قبول نمی‌باشد. این مسأله حتی در مقیاس کالبدی نیز شکل آشکاری پیدا کرده به نحوی که اکثریت پاسخ‌دهندگان، ۴۴/۳ درصد احساس امنیت خانوادگی زیادی داشته‌اند، ۳۹/۷ درصد تا حدودی محله‌ی مورد سکونت خود را امن دانسته‌اند و ۴۰/۷ درصد امنیت شهر یاسوج را کم و خیلی کم ارزیابی کرده‌اند.

واژگان کلیدی: سرمایه‌اجتماعی، شهروندان، اعتماد اجتماعی، یاسوج.

^۱. نویسنده مسئول: Ro.khierandish@gmail.com ۰۷۴۳۳۲۳۴۴۲۹

بیان مسأله:

واژه‌ی سرمایه‌ی اجتماعی به معنای این که مشارکت کردن در جامعه می‌تواند برای فرد منافع و کارکردهای مثبت داشته باشد، از علوم اجتماعی وارد برنامه‌ریزی شهری شده است ولی این واژه در این معنی، مفهوم جدیدی نیست و به آرای پیشکسوتان جامعه‌شناسی مانند کارل ماکس، امیل دورکیم و یا گتورک زیمل برمی‌گردد. وجود کلمه‌ی «سرمایه» در این عبارت بر این امر تأکید دارد که سرمایه‌ی اجتماعی هم‌چون سرمایه‌ی انسانی یا اقتصادی، مولد است، یعنی فرد می‌تواند از طریق سرمایه‌ی اجتماعی ارزشی را به‌وجود آورد و به هدفی نائل شود. یکی از مهم‌ترین رویکردهای توسعه، توجه به سرمایه‌های اجتماعی و تقویت شاخص‌های کمی و کیفی و به کارگیری آن است. این رویکرد ضمن توجه به محیط پرشتاب و متلاطم اطراف به بازشناسی زیرساخت‌ها و زیربناهای فکری و فرهنگی خود پرداخته، اساس توسعه را بر پایه‌ی بنیان معرفتی و نظام فکری خود پی‌ریزی می‌نماید و ضمن استفاده از تجربه‌ی دیگران از نگاه کلیشه‌ای، اقتباسی و تقلیل‌گرایانه اجتناب می‌کند (تاجبخش، ۱۳۸۴: ۹۸). سرمایه‌ی اجتماعی در هر منطقه‌ای ویژگی‌های خاص خود را داراست که می‌تواند شامل انسجام اجتماعی، نظم اجتماعی، مشارکت سیاسی، تقویت نهادهای مدنی و نظایر آن باشد به گونه‌ای که تضعیف این سرمایه به علت کاهش سطح مشارکت مردم تأثیر مستقیمی بر نتیجه‌گیری طرح‌های برنامه‌ریزی شهری خواهد داشت. نظریات، مقالات، تحقیقات متعدد نشان می‌دهد که از علل اصلی و تأثیرگذار شکست طرح‌های شهری و عدم تحقق آن‌ها در دوره‌ی پیش‌بینی شده، عدم مشارکت ساکنان به معنای واقعی «کلمه» است (غفاری، ۱۳۹۰: ۴۲). استان کهگیلویه و بویراحمد به عنوان یکی از مناطق کمتر توسعه یافته، همواره یکی از مسائل قابل طرح در «توسعه‌ی اجتماعی و اقتصادی کشور» بوده است. از این‌رو شناخت وضعیت سرمایه‌ی اجتماعی شهر یاسوج در مسیر توسعه‌ی پایدار ضرورت بسیاری دارد. هدف از این پژوهش شناخت، اندازه‌گیری و تحلیل سرمایه‌ی اجتماعی شهر یاسوج و عوامل مؤثر بر آن، سنجش بعد ساختاری (پیوند در شبکه‌های اجتماعی) و سنجش بعد فرهنگی (اعتماد اجتماعی) سرمایه‌ی اجتماعی است. لذا پرسش‌ها و فرضیه‌هایی که در این پژوهش دنبال می‌شوند به شرح زیر می‌باشند:

- پیوندهای اجتماعی از جمله روابط همسایگی، دوستی در شهر یاسوج در چه وضعیتی هستند؟
- میزان اعتماد مردم به نهادهای اجتماعی (مسئولان و نهادهای حکومتی) چگونه است؟
- میزان اعتماد مردم به رسانه‌ها چگونه است؟
- میزان اعتماد مردم به افشار علمی جامعه (پزشکان، اساتید و معلمان) چگونه است؟
- میزان احساس امنیت شهروندان شهر یاسوج (اعتماد به نهادهای تأمین امنیت) چگونه است؟
- میزان گرایش مردم شهر یاسوج به مشارکت در فعالیت‌های داوطلبانه، انجمن‌ها و.. چگونه است؟
- میان پیوندهای اجتماعی مردم شهر یاسوج و میزان سرمایه‌ی اجتماعی رابطه وجود دارد.
- میان میزان اعتماد مردم به نهادهای اجتماعی و میزان سرمایه‌ی اجتماعی رابطه وجود دارد.
- میان ویژگی‌های فردی مردم شهر یاسوج و میزان سرمایه‌ی اجتماعی رابطه وجود دارد.
- میان اعتماد مردم به رسانه‌ها و میزان سرمایه‌ی اجتماعی رابطه وجود دارد.
- میان احساس امنیت شهروندان شهر یاسوج و سرمایه‌ی اجتماعی رابطه وجود دارد.
- میان گرایش مردم به مشارکت در فعالیت‌های داوطلبانه و سرمایه‌ی اجتماعی رابطه وجود دارد.

مفاهیم و مبانی نظری تحقیق:

تاریخچه‌ی مفهوم سرمایه‌ی اجتماعی و تعریف آن: ریشه‌ی استفاده از اصطلاح سرمایه‌ی اجتماعی به سال ۱۹۱۶ میلادی برمی‌گردد. این مفهوم برای اولین بار توسط هنرینن^۱ مطرح گردید. سپس در سال ۱۹۶۱، جین جیکوبز که یک برنامه‌ریز شهری بود، از این اصطلاح استفاده کرد. به اعتقاد او، برای یک شهر، شبکه‌ها نقش سرمایه‌ی اجتماعی دارند. سپس کلمن، بوردیو و بعد در دهه ۱۹۹۰، پاتنام از این مفهوم برای مطالعه‌ی نهادهای دموکراتیک در ایتالیا استفاده کرد. پس می‌توان گفت که مفهوم سرمایه‌ی اجتماعی از دهه ۱۹۲۰ مطرح شده ولی طی دو دهه اخیر بوده که به شدت مورد توجه قرار گرفته است (به نقل از شارع‌پور، ۱۳۸۸: ۶۱).

نظرات بوردیو: بر اساس تعریف بوردیو، سرمایه‌ی اجتماعی، حاصل جمع منابع بالقوه و بالفعلی است که نتیجه‌ی مالکیت شبکه بادوامی از روابط نهادی شده بین افراد و عضویت در یک گروه است. پیوندهای شبکه‌ای باید از نوع خاصی، یعنی مثبت و مبتنی بر اعتماد باشند. به اعتقاد بوردیو، سرمایه‌ی اجتماعی به عنوان شبکه‌ای از روابط، یک ودیعه طبیعی یا اجتماعی نیست؛ بلکه در طول زمان برای کسب آن باید تلاش کرد. به تعبیر بوردیو، سرمایه‌ی اجتماعی، محصول نوعی سرمایه‌گذاری فردی یا جمعی، آگاهانه یا ناآگاهانه است که به دنبال تثبیت یا بازتولید روابط اجتماعی است و مستقیماً در کوتاه‌مدت یا بلندمدت، قابل استفاده هستند (بوردیو، ۱۳۸۰: ۲۵۱).

نظرات کلمن: کلمن به جای تعریف سرمایه‌ی اجتماعی بر حسب ماهیت و محتوای آن، به کارکرد آن توجه دارد. به اعتقاد او، سرمایه‌ی اجتماعی بخشی از ساختار اجتماعی است که به کنش‌گر اجازه می‌دهد تا با استفاده از آن، به منابع خود دست یابد (کلمن، ۱۳۷۷: ۸۵). از دیدگاه کلمن، مفهوم سرمایه‌ی اجتماعی نشان‌دهنده‌ی آن است که چگونه ساختار اجتماعی یک گروه می‌تواند به عنوان منبعی برای افراد آن گروه عمل کند. کلمن وجود سرمایه‌ی اجتماعی را در اعتماد، اطلاع‌رسانی و ضمانت‌های کارآمد، روابط اقتدار و میزان تکالیف در گروه می‌داند. کلمن معتقد است سرمایه‌ی اجتماعی متعلق به تعامل اجتماعی است و فرد صاحب آن نیست (کلمن، ۱۹۸۸ به نقل از شارعی‌پور، ۱۳۸۸: ۷۵).

نظرات پاتنام: پاتنام در تعریف سرمایه‌ی اجتماعی می‌نویسد: «اعتماد، هنجارها و شبکه‌هایی که همکاری و تعاون را برای نیل به منافع متقابل آسان می‌سازند». پاتنام این مفهوم را فراتر از سطح فردی و در سطح ملی به کار گرفته است. به اعتقاد پاتنام، شبکه‌های مشارکت مدنی (نظیر انجمن‌های نظام همسایگی، تعاونی‌ها، باشگاه‌ها و نظیر آنها) از اشکال اساسی سرمایه‌ی اجتماعی محسوب می‌شوند. این شبکه‌ها، هنجار معامله به مثل را در جامعه تقویت می‌کنند (پاتنام، ۱۳۸۴: ۶). به اعتقاد پاتنام، تفاوت در سرمایه‌ی اجتماعی علت ایجاد تفاوت بین مناطق مختلف در زمینه‌ی اجتماع مدنی است. به عبارت دیگر، مناطق دارای سرمایه‌ی اجتماعی زیاد، دارای اجتماع مدنی زنده و پرشوری هستند؛ در نتیجه، اقتصاد پرونق و نهادهای سیاسی فعال دارند ولی مناطق دارای سرمایه‌ی اجتماعی اندک، هم در عرصه‌ی اجتماع، هم در عرصه‌ی اقتصاد و هم در عرصه‌ی سیاست دچار مشکل هستند. ادعای پاتنام این است که وجود فرهنگ مدنی قوی با سرمایه‌ی اجتماعی، بستر شکل‌گیری دموکراسی و رشد اقتصادی است. پاتنام معتقد است که سرمایه‌ی اجتماعی، اثرات نیرومندی بر بسیاری از ابعاد گوناگون زندگی ما دارد (پاتنام، ۱۳۸۴: ۲۰).

نظرات فوکویاما: فوکویاما در تعریف سرمایه‌ی اجتماعی می‌نویسد: «سرمایه‌ی اجتماعی را به سادگی می‌توان به عنوان وجود مجموعه معینی از هنجارها یا ارزش‌های غیررسمی تعریف کرد که اعضای گروهی که همکاری و تعاون میان آنها مجاز

^۱ - Hanifan

است، در آن سهم هستند». از دید فوکویاما، یکی از منابع اصلی برای تولید سرمایه‌ی اجتماعی در سطح جهانی، خانواده است. همچنین وی عقیده دارد که سرمایه‌ی اجتماعی اساساً در خارج از بخش دولتی به وجود می‌آید (فوکویاما، ۱۳۷۹: ۸۴).

اجزای سرمایه‌ی اجتماعی:

اعتماد: اولین جزء سرمایه‌ی اجتماعی به نوع ارتباط بین افراد مربوط می‌شود. تأکید بر اعتماد، در مقایسه با دیگر انواع ارتباط در ادبیات موضوع، نقش برجسته‌ای دارد. بخش عمده‌ای از نظریه‌ی سرمایه‌ی اجتماعی مبتنی بر بحث اعتماد است و اعتماد، رابطه‌ی تنگاتنگی با ارتباط متقابل تعمیم یافته دارد و به طور کلی شاخص مناسبی برای پیوند مثبت و متقابل است. به تعبیر فوکویاما، اعتماد، انتظاری است که در یک اجتماع منظم، صادق و دارای رفتار، تعاونی خود را نشان می‌دهد (فوکویاما، ۱۳۷۹: ۶۵). نظریه‌پردازانی نظیر گیدنز (۱۹۹۰) هم‌چنین بین دو نوع اعتماد تمایز قائل می‌شوند: اعتماد به افراد خاص و اعتماد به افراد یا نظام‌های انتزاعی. اعتماد انتزاعی در برگیرنده‌ی آگاهی از مخاطره و فرد مورد اعتماد است (شارعی‌پور، ۱۳۸۸: ۷۲).

در فرایند توسعه‌ی اجتماعی، میزان عضویت اعضای جامعه در گروه‌ها، سازمان‌ها و انجمن‌های مختلف افزایش می‌یابد و آمادگی فرد برای برقراری ارتباط، بیشتر می‌شود و بدین ترتیب اعتماد اجتماعی متقابل تعمیم می‌پذیرد. به همین جهت مهم‌ترین مسأله نظم اجتماعی برای بنیان‌گذاران جامعه‌شناسی، اعتماد و همبستگی اجتماعی است؛ یعنی بدون انسجام و نوعی اعتماد، پایداری نظم اجتماعی غیرممکن است (چلبی، ۱۳۷۵: ۱۲۴). پاتنام، اعتماد اجتماعی را ناشی از دو منبع مرتبط یعنی هنجارهای معاملاتی متقابل و شبکه‌های مشارکت مدنی می‌داند. اعتماد، همکاری را تسهیل می‌کند و هر چه سطح اعتماد در جامعه‌ای بالاتر باشد، احتمال همکاری هم بیشتر خواهد بود. همکاری نیز اعتماد را ایجاد می‌کند (پاتنام، ۱۳۸۴: ۹۰). اعتماد تنش‌ها را کاهش و انسجام را افزایش می‌دهد. آن چه که باعث اعتماد مردم به یکدیگر می‌شود، احساس امنیت است. اعتماد محصول خود به خودی شرایط اجتماعی و اقتصادی خاصی در جامعه است که در طول زمان از طریق تکرار برخی از تعامل‌ها، شکل می‌گیرد (میرزاخانی، ۱۳۸۰: ۵۵). افراد دارای شغل با منزلت بالاتر، و قدرت و منابع بیشتر، نسبت به افراد و نظام موجود اعتماد بیشتری دارند. سطح اعتماد اجتماعی در بین کشورهای مختلف متفاوت است؛ به عنوان مثال، در دهه‌ی ۱۹۹۰، حدود ۳۱ درصد از مردم در بریتانیا معتقد بودند که می‌توان به اکثر مردم اعتماد کرد. این عدد در کشورهای اسکانداویژی ۶۰ درصد و در برزیل کمتر از ۳ درصد بود (میرزاخانی، ۱۳۸۰: ۱۲۹).

پیوندها: دومین جزء سرمایه‌ی اجتماعی بیانگر پیوندهای عینی بین افراد و به عبارت دیگر، ارتباطات آن‌ها با یکدیگر است. پیوندهای بین افراد می‌تواند از دو نوع باشد:

الف - افراد می‌توانند به شیوه‌ی غیررسمی از طریق دوستی‌ها و پیوندهای شبکه‌ای با یکدیگر در ارتباط باشند. هر فرد دارای یک «شبکه‌ی اجتماعی» است که این شبکه می‌تواند حاوی انواع روابط نظیر دوستی یا پیوندهای عاطفی، نزدیکی در فضا مانند همسایگی یا مجاورت مکانی در اداره، روابط خویشاوندی و نظایر آن باشد. این پیوندها، دلالت‌هایی برای کل ذخایر سرمایه‌ی اجتماعی فرد دارد. ب - جدا از پیوندهای غیررسمی با دیگران، فرد می‌تواند از طریق عضویت در انجمن‌ها و گروه‌ها، با دیگران در ارتباط باشد. در مورد فرق پیوندهای رسمی و شبکه‌های غیر رسمی می‌توان گفت که شبکه‌ی دوستی غیر رسمی بر حسب پیوند بین افراد تعریف می‌شود؛ ولی ادامه‌ی حیات پیوندهای رسمی فراتر از شبکه اجتماعی درونی است. به اعتقاد پاتنام، هر چه شبکه‌ها در جامعه‌ای مترکم‌تر باشند، احتمال بیشتری وجود دارد که شهروندان بتوانند در جهت منافع متقابل همکاری کنند (شارعی‌پور، ۱۳۸۸: ۱۰۰). ملزومات ترویج سرمایه‌ی اجتماعی به اعتماد و مشارکت مدنی باز می‌گردد؛ یعنی تمایلی که افراد برای همکاری در جهت نفع جمعی دارند و حس اطمینانی که در جمع برای همکاری وجود دارد و در شکل دادن به سرمایه‌ی اجتماعی بسیار مهم است (توسلی، ۱۳۸۱: ۳۷).

پیشینه پژوهش:

در پژوهشی توسط موسوی خامنه (۱۳۸۲: ۲۹) با عنوان پیامدهای مدنی سرمایه‌ی اجتماعی در مدارس، مشخص شد که عضویت انجمنی با دو متغیر پایگاه اقتصادی - اجتماعی و وضعیت تحصیلی رابطه دارد به گونه‌ای که پایگاه متوسط و بالا و دانش‌آموزان متوسط و قوی از عضویت انجمنی بالاتری برخوردارند. بر اساس تحقیق طاهری (۱۳۸۲: ۱۷) میزان بالای سرمایه‌ی اجتماعی مردم، کارایی مثبت شوراها را باعث شده و موجب عملکرد بالای آنها گشته است. در روستاهایی که سرمایه‌ی اجتماعی بین مردم بالا بود، شوراها نیز از سرمایه‌ی اجتماعی بالایی برخوردار بودند. نتایج تحقیق میرزاخانی (۱۳۸۰: ۲۲) با عنوان رابطه‌ی سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی با نگرش به رشته و عملکرد تحصیلی، نشان داد بین سرمایه‌ی اجتماعی پاسخگویان و عملکرد تحصیلی آنان رابطه‌ی معنادار مثبت وجود دارد. همچنین سرمایه‌ی اجتماعی یک مفهوم چند بعدی است که از چهار بعد یعنی میزان فعالیت اجتماعی، میزان روابط اجتماعی با خانواده، میزان روابط اجتماعی با دوستان و همسایگان و میزان اعتماد اجتماعی تشکیل می‌گردد. کلمن (۱۹۸۸: ۱۲) در مقاله‌ی با عنوان «سرمایه‌ی اجتماعی، در فرایند خلق سرمایه انسانی»، به بررسی برخی خصوصیات پیش‌زمینه‌ی دانش‌آموزان و میزان اقدام به ترک تحصیل آنها پرداخته است. میزان ترک تحصیل در خانواده‌هایی که هر دو والد در آنها حضور دارند، دو فرزند هستند و مادر از فرزند خود انتظار دارد به دانشگاه برود، ۸/۱ درصد و در خانواده‌هایی که تک والدی بوده، پنج فرزند دارند و مادر نسبت به دانشگاه رفتن فرزند خود انتظاری ندارد، ۳۰/۶ درصد گزارش شده است. همچنین بیان شده که سرمایه‌ی اجتماعی در خانواده، ۲۲/۵ درصد از میزان اقدام به ترک تحصیل دانش‌آموزان می‌کاهد. پانام مجموعه‌ی یافته‌های خود را در کتاب معروف «بهبود کارایی دموکراسی: سنت‌های مدنی در ایتالیا» آورده است. این کتاب توسط انجمن علوم سیاسی آمریکا، به عنوان تأثیرگذارترین اثر برگزیده شد (تاجبخش، ۱۳۸۴: ۱۷).

روش پژوهش:

پژوهش حاضر مطالعه‌ی پیمایشی با هدف توصیفی به دنبال ارائه‌ی تصویری از میزان سرمایه‌ی اجتماعی و ابعاد مختلف آن میان ساکنان شهر یاسوج است. جمع‌آوری اطلاعات با پرسش‌نامه‌هایی بوده که ضمن سنجش ابعاد سرمایه‌ی اجتماعی، ویژگی‌های جمعیتی اجتماعی و اقتصادی افراد، جهت رسیدن به شاخص‌های مختلف را مورد پرسش قرار داده است. جامعه‌ی آماری تمامی جمعیت بالای ۱۸ سال ساکن شهر یاسوج می‌باشد. در این تحقیق ۳/۶۴ درصد پاسخ دهندگان مرد و بقیه زن بوده‌اند. ۱/۷۶ درصد پاسخ دهندگان جوان (۳۰-۱۷ سال) و ۱/۷۱ درصد پاسخ دهندگان دارای مدرک کارشناسی و بالاتر بوده‌اند. ۳/۴۴ درصد پاسخ دهندگان متأهل و سایر آنها مجرد بودند. همچنین ۹/۲۸ درصد پاسخ دهندگان شاغل و سایرین دانشجوی یا در جستجوی کار بوده‌اند.

یافته‌های تحقیق:

بر اساس داده‌های جدول شماره (۱) اکثر پاسخ دهندگان (۳/۴۲ درصد)، نسبت به خویشان خود اعتماد زیاد و کاملاً زیادی دارند و بیشتر آنان (۴۱ درصد) تا حدودی به دوستان و ۶/۴۱ درصد تا حدودی به همسایگان و ۹/۲۴ درصد نسبت به مردم تا حدودی اعتماد داشته‌اند؛ اما میزان اعتماد مردم به خانواده‌ی خود بالا بوده و ۴/۹۱ درصد به خانواده خود کاملاً اعتماد داشته‌اند که این نتیجه با یافته‌های میرزاخانی (۱۳۸۰) همخوانی دارد که بیان کرده بود اکثریت پاسخ دهندگان در کشورهای دیگر نیز با جمله‌ی «اکثر مردم قابل اعتماد هستند» موافق نبوده‌اند.

جدول ۱- فراوانی (تعداد/درصد) میزان اعتماد شهروندان شهر یاسوج نسبت به خانواده، خویشان، دوستان، همسایگان، و به طور کلی مردم

فراوانی (تعداد/درصد)					گویه
کاملاً	زیاد	تاحدودی	کم	اصلاً	
۲۰۲	۷۷	۱۴	۷	۵	۱- تا چه حد به اعضاء خانواده خود اعتماد دارید؟
۶۶/۲	۲۵/۲	۴/۶	۲/۳	۱/۶	
۳۹	۹۰	۱۱۳	۳۸	۲۵	۲- تا چه حد به خویشان و اقوام اعتماد دارید؟
۱۲/۸	۲۹/۵	۳۷	۱۲/۵	۸/۲	
۲۷	۸۴	۱۲۵	۴۷	۲۲	۳- تا چه حد به دوستان اعتماد دارید؟
۸/۹	۲۷/۵	۴۱	۱۵/۴	۷/۲	
۲۵	۴۴	۱۲۷	۷۵	۳۴	۴- تا چه حد به همسایگان خود اعتماد دارید؟
۸/۳	۱۴/۴	۴۱/۶	۲۴/۶	۱۱/۱	
۱۰	۱۸	۷۶	۱۰۲	۹۹	۵- آیا فکر می کنید می توان به اکثریت مردم اعتماد کرد؟
۳/۳	۵/۹	۲۴/۹	۳۳/۴	۳۲/۵	

منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۶.

طبق یافته های جدول شماره (۲) میزان اعتماد شهروندان نسبت مسؤولان، مدیران و روحانیون در حد متوسط بوده، اکثر پاسخ دهندگان (۳۵/۷ درصد) نسبت به نمایندگان مجلس و ۳۴/۴ درصد نسبت به مدیران دولتی و سیاستمداران و ۳۴/۴ درصد نسبت به شورای شهر تا حدودی اعتماد داشته اند. همچنین اکثر آنان (۳۱/۲ درصد) نسبت به سیستم قضایی و ۳۶/۱ درصد نسبت به پلیس و نیروی انتظامی و ۳۸/۱ درصد نسبت به روحانیون اعتماد زیاد و کاملاً زیادی داشته اند. این یافته ها با یافته های فوکویاما (۱۳۷۹) همخوانی دارد. طبق گفته ی وی سرمایه ی اجتماعی اساساً در خارج از بخش دولتی به وجود می آید و می توان چنین برداشت کرد که با توجه به این که سیاستمداران یا نمایندگان و مدیران جزو بخش دولتی محسوب می گردند، پاسخ دهندگان با دیدگاه انتقادی به آن ها می نگرند و در پاسخ های خود اعتماد متوسطی به آن ها داشته اند.

جدول ۲- فراوانی (تعداد/درصد) میزان اعتماد شهروندان شهر یاسوج نسبت به نمایندگان، روحانیون و نهادهای حکومتی

فراوانی (تعداد/درصد)					گویه
کاملاً	زیاد	تاحدودی	کم	اصلاً	
۲۵	۵۲	۱۰۹	۴۸	۷۱	۱- تا چه حد به نمایندگان مجلس اعتماد دارید؟
۸/۲	۱۷	۳۵/۷	۱۵/۷	۲۳/۳	
۳۲	۶۳	۹۳	۶۸	۴۹	۲- تا چه حد به سیستم قضائی اعتماد دارید؟
۱۰/۵	۲۰/۷	۳۰/۵	۲۲/۳	۱۶/۱	
۴۰	۷۰	۹۴	۵۹	۴۲	۳- تا چه حد به پلیس و نیروی انتظامی اعتماد دارید؟
۱۳/۱	۲۳	۳۰/۸	۱۹/۳	۱۳/۸	
۲۴	۳۸	۱۰۵	۷۳	۶۵	۴- تا چه حد به مدیران سازمان های دولتی اعتماد دارید؟
۷/۹	۱۲/۵	۳۴/۴	۲۳/۹	۲۱/۳	
۲۳	۳۳	۱۰۵	۶۵	۷۹	۵- تا چه حد به سیاستمداران اعتماد دارید؟
۷/۵	۱۰/۸	۳۴/۴	۲۱/۳	۲۵/۹	
۴۸	۶۸	۹۵	۳۹	۵۵	۶- تا چه حد به روحانیون اعتماد دارید؟
۱۵/۸	۲۲/۳	۳۱/۱	۱۲/۸	۱۸	
۲۴	۴۰	۱۰۵	۶۷	۶۹	۷- تا چه حد به شورای شهر اعتماد دارید؟
۷/۹	۱۳/۱	۳۴/۴	۲۲	۲۲/۶	

طبق یافته‌های جدول شماره (۳)، اکثریت پاسخ‌دهندگان (۳۲/۱ درصد) به برنامه‌های رادیو کم گوش داده‌اند، ۳۹ درصد زیاد و خیلی زیاد به تماشای تلویزیون پرداخته‌اند، ۳۴/۸ درصد تا حدودی روزنامه و مجله می‌خوانند، ۳۹ درصد به روزنامه‌ها و مجلات اعتماد دارند و ۳۸ درصد نسبت به رادیو و تلویزیون داخلی تا حدودی اعتماد دارند. همچنین ۵۷/۷ درصد نسبت به رادیو و تلویزیون خارجی اعتماد کم و خیلی کمی دارند. این یافته‌ها با تعریف بورديو (۱۳۸۰) از سرمایه‌ی اجتماعی همخوانی دارد. وی معتقد است بخشی از سرمایه‌ی اجتماعی از سرمایه‌ی فرهنگی نشأت می‌گیرد و با یافته‌های کلمن (۱۹۸۸) که وجود سرمایه‌ی اجتماعی را در اعتماد، اطلاع‌رسانی و ضمانت اجرای کارآمد آن می‌داند همخوانی دارد. با توجه به این‌که روزنامه‌ها و مجلات معمولاً زیر نظر مسؤولین دولتی است، مردم آن‌ها را جزئی از بدنه‌ی دولت محسوب می‌کنند و احساس اعتماد قابل توجه‌ای به آنان ندارند؛ اما چون رادیو و تلویزیون نهادی مستقل محسوب می‌گردد که از چارچوب اداره‌ی دولتی خارج گردیده، مردم به آنان اعتماد بیشتری داشته‌اند.

جدول ۳- فراوانی (تعداد/درصد) میزان اعتماد شهروندان شهر یاسوج نسبت به رسانه‌ها

گویه	فراوانی (تعداد/درصد)			
	اصلاً	کم	تا حدودی	زیاد
۱- آیا به رادیو گوش می‌دهید؟	۵۴ ۱۷/۷	۹۸ ۳۲/۱	۸۸ ۲۸/۹	۳۸ ۱۲/۵
۲- آیا در هفته به تماشای تلویزیون هم می‌پردازید؟	۲۵ ۸/۲	۴۲ ۱۳/۸	۱۱۹ ۳۹	۹۰ ۲۹/۵
۳- آیا روزنامه و مجله هم می‌خوانید؟	۳۸ ۱۲/۴	۷۵ ۲۴/۶	۱۰۶ ۳۴/۸	۵۸ ۱۹
۴- تا چه حد به روزنامه‌ها اعتماد دارید؟	۴۹ ۱۶/۱	۷۷ ۲۵/۲	۱۱۹ ۳۹	۳۸ ۱۲/۵
۵- تا چه حد به رادیو و تلویزیون داخلی اعتماد دارید؟	۴۸ ۱۵/۷	۶۴ ۲۱	۱۱۶ ۳۸	۵۲ ۱۷
۶- تا چه حد به رادیو و تلویزیون خارجی اعتماد دارید؟	۷۹ ۲۵/۹	۹۷ ۳۱/۸	۷۵ ۲۴/۶	۳۲ ۱۰/۵

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶.

بر اساس داده‌های جدول شماره (۴)، اکثر پاسخ‌دهندگان نسبت اقبال علمی کشور اعتماد خوبی داشته‌اند، به طوری که اکثر پاسخ‌دهندگان (۵۰/۴ درصد) به پزشکان و ۴۱/۷ درصد به استادان و ۴۹/۸ درصد به معلمان اعتماد زیاد و خیلی زیادی داشته‌اند. با توجه به اینکه پزشکان، استادان و معلمان بیشترین ارتباط را با مردم دارند، مهم‌ترین و بهترین اقبال جامعه محسوب می‌گردند. طبق تعریف شارعی‌پور (۱۳۸۸) این گروه از افراد در زمره‌ی سرمایه‌های انسانی به حساب می‌آیند؛ لذا مورد اعتماد نیز قرار گرفته‌اند.

جدول ۴- فراوانی (تعداد/درصد) میزان اعتماد شهروندان شهر یاسوج نسبت به اқشار علمی

فراوانی (تعداد/درصد)					گویه
کاملاً	زیاد	تاحدودی	کم	اصلاً	
۴۱	۱۱۳	۹۶	۳۹	۱۶	۱- تا چه حد به پزشکان اعتماد دارید؟
۱۳/۴	۳۷	۳۱/۵	۱۲/۸	۵/۲	
۴۶	۸۱	۱۱۵	۳۸	۲۵	۲- تا چه حد به استادان دانشگاه اعتماد دارید؟
۱۵/۱	۲۶/۶	۳۷/۷	۱۲/۵	۸/۲	
۶۸	۸۴	۹۶	۳۶	۲۱	۳- تا چه حد به معلمان اعتماد دارید؟
۲۲/۳	۲۷/۵	۳۱/۵	۱۱/۸	۶/۹	

منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۶.

طبق داده های جدول شماره (۵)، اکثر پاسخ دهندگان در خصوص حیطه ی احساس امنیت در حد متوسط این حس را احساس نموده اند، به طوری که اکثریت پاسخ دهندگان (۴۵/۹ درصد) به رانندگان تاکسی و اتوبوس اعتماد نداشته و یا کم اعتماد داشته اند. این افراد طبق تعریف فوکویاما به تنهایی فعالیت دارند و به صورت گروهی فعال نیستند؛ لذا سرمایه ی اجتماعی محسوب نشده، مردم نیز به آنها اعتماد کافی و کامل ندارند. اکثریت پاسخ دهندگان (۴۴/۳ درصد) احساس امنیت خانوادگی زیادی داشته اند، ۳۹/۷ درصد تا حدودی محله ی مورد سکونت خود را امن و ۴۰/۷ درصد امنیت شهر یاسوج را کم و خیلی کم دانستند.

جدول ۵- فراوانی (تعداد/درصد) میزان اعتماد شهروندان شهر یاسوج نسبت به محل زندگی

فراوانی (تعداد/درصد)					گویه
کاملاً	زیاد	تاحدودی	کم	اصلاً	
۲۸	۳۳	۱۰۴	۸۴	۵۶	۱- تا چه حد به رانندگان وسایل نقلیه اعتماد دارید؟
۹/۲	۱۰/۸	۳۴/۱	۲۷/۵	۱۸/۴	
۶۲	۷۳	۱۰۲	۴۱	۲۷	۲- احساس می کنید تا چه حد خانواده شما امنیت دارد؟
۲۰/۴	۲۳/۹	۳۳/۴	۱۳/۴	۸/۹	
۳۰	۶۶	۱۲۱	۴۹	۳۹	۳- احساس می کنید تا چه حد محله شما امن است؟
۹/۸	۲۱/۶	۳۹/۷	۱۶/۱	۱۲/۸	
۲۶	۴۰	۱۱۵	۷۴	۵۰	۴- به نظر شما شهر یاسوج تا چه حد امن است؟
۸/۵	۱۳/۱	۳۷/۷	۲۴/۳	۱۶/۴	

منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۶.

طبق تحقیقات رفیع پور (۱۳۷۳)، اگر در جامعه ای اهداف، ارزش ها و آرزوها بی حد گسترش یابد و امکان دستیابی به این اهداف مسدود باشد، امکان بروز ناامنی وجود دارد و شرط اساسی برای یک جامعه ی سالم را اعتماد اجتماعی متقابل بین اعضا و بین مردم و مسئولین جامعه می داند؛ به گونه ای که وقتی اعتماد اجتماعی کاهش یابد، میزان دزدی و انحرافات افزایش می یابد. لذا بر اساس اعتماد کم مردم به مسئولین، امنیت اجتماعی شهر و محله خود را کم می دانند؛ در صورتی که اعتماد امنیت خانوادگی خارج از مقوله ی سرمایه ای اجتماعی قرار می گیرد و مردم امنیت خانوادگی را یک مقوله ی شخصی به حساب می آورند که توسط خود آنان تأمین می گردد.

جدول ۶- فراوانی (تعداد/درصد) میزان تعامل شهروندان شهر یاسوج نسبت به گروه‌ها، نهادها و انجمن‌های مردمی

فراوانی (تعداد/درصد)					گویه
کاملاً	زیاد	تاحدودی	کم	اصلاً	
۳۷	۳۸	۷۳	۵۰	۱۰۷	۱- تا چه میزان با انجمن اولیاء و مربیان ارتباط دارید؟
۱۲/۱	۱۲/۵	۲۳/۹	۱۶/۴	۳۵/۱	
۲۵	۴۲	۸۵	۸۳	۷۰	۲- تا چه میزان با انجمن‌های غیردولتی، صنف‌های دانش‌آموزی و دانشگاهی ارتباط دارید؟
۸/۲	۱۳/۸	۲۷/۹	۲۷/۲	۲۳	
۵۵	۴۸	۸۴	۵۲	۶۶	۳- تا چه میزان با پایگاه‌های بسیج ارتباط دارید؟
۱۸	۱۵/۷	۲۷/۵	۱۷	۲۱/۶	
۱۸	۱۵	۸۱	۱۱۳	۷۸	۴- تا چه میزان با تعاونی‌ها ارتباط دارید؟
۶	۴/۹	۲۶/۶	۳۷	۲۵/۶	
۲۴	۲۰	۷۱	۸۱	۱۰۹	۵- تا چه میزان با صندوق‌های قرض‌الحسنه دوستان و خانواده ارتباط دارید؟
۷/۸	۶/۶	۲۳/۳	۲۶/۶	۲۵/۷	
۲۴	۴۴	۸۹	۸۸	۶۰	۶- تا چه میزان با انجمن‌های علمی فرهنگی ارتباط دارید؟
۷/۹	۱۴/۴	۲۹/۲	۲۸/۹	۱۹/۷	
۴۷	۷۰	۹۵	۵۵	۳۸	۷- تا چه میزان با هیأت‌های مذهبی ارتباط دارید؟
۱۵/۴	۲۳	۳۱/۱	۱۸	۱۲/۵	
۲۹	۳۲	۹۶	۷۴	۷۴	۸- تا چه میزان با انجمن‌های خیریه ارتباط دارید؟
۹/۵	۱۰/۵	۳۱/۵	۲۴/۳	۲۴/۳	

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶.

بر اساس یافته‌های جدول شماره (۶)، میزان تعامل شهروندان با نهادهای غیردولتی رضایت‌بخش نبوده، اکثر پاسخ‌دهندگان (۵۱/۵ درصد) با انجمن‌های اولیاء و مربیان، ۵۰/۲ درصد با انجمن‌های غیردولتی و دانش‌آموزی و دانشجویی، ۳۸/۶ درصد با انجمن‌های علمی و فرهنگی، ۳۸/۶ درصد با پایگاه‌های بسیج، ۶۲/۶ درصد با تعاونی‌ها، ۵۲/۳ درصد با صندوق‌های قرض‌الحسنه و ۴۸/۶ درصد با انجمن‌های خیریه ارتباط کم و خیلی کم داشته‌اند؛ اما اکثریت پاسخ‌دهندگان (۳۸/۴ درصد) با هیأت‌های مذهبی ارتباط زیاد و خیلی زیاد داشته‌اند. بر خلاف تعریف فوکوما یا که سرمایه‌ی اجتماعی شامل تلاش مردم برای کار با یکدیگر جهت اهداف مشترک در گروه‌ها می‌باشد و می‌تواند به سادگی به عنوان حضور مجموعه‌ی معینی از ارزش‌های غیررسمی یا مشترک بین اعضای یک گروه تعریف شود که زمینه‌ی تعادل بین آنها را فراهم می‌آورد، مردم نتوانسته‌اند با گروه‌های کوچک و متوسط تعامل خوبی برقرار کنند؛ در نتیجه، چون «پیوند»، که از ارکان سرمایه‌ی اجتماعی است به خوبی برقرار نشده، در این حیطة، سرمایه‌ی اجتماعی مطلوب به چشم نمی‌خورد.

نتیجه‌گیری:

بر اساس تعریف فوکوما یا، سرمایه‌ی اجتماعی شامل تلاش مردم برای کار با یکدیگر جهت اهداف مشترک در گروه‌ها است و می‌تواند به عنوان حضور مجموعه‌ی معینی از ارزش‌های غیررسمی یا مشترک بین اعضای گروه تعریف شود؛ اما بر اساس جدول شماره (۶) مردم هنوز نتوانسته‌اند با گروه‌های کوچک و متوسط مردمی تعامل خوبی برقرار کنند. در نتیجه، چون «پیوند»، که از ارکان سرمایه‌ی اجتماعی است به خوبی برقرار نشده نتیجه می‌گیریم که بر خلاف فرضیه‌ی آخر پژوهش، در این حیطة، سرمایه‌ی اجتماعی چندان مطلوبی به چشم نمی‌خورد؛ اما جدول شماره (۱) تأییدکننده‌ی فرضیه‌ی اول است به

نحوی که بالاترین سطح اعتماد در دایره‌ی خانواده می‌باشد. از آن‌جا که سرمایه‌ی اجتماعی دارای دو جزء ساختاری و شناختی است که جزء ساختاری کنش جمعی منافع دو طرفه را تسهیل می‌کند و جزء شناختی، وابستگی متقابل مثبت را برای کنش جمعی دو طرفه را خلق و تقویت می‌کند، به دلیل این که جزء ساختاری نتوانسته کنش جمعی منافع مردم را تسهیل نماید، مردم به اندازه‌ی کافی به دولت و سازمان‌های دولتی و شبه دولتی اعتماد کافی ندارند که این موضوع تأیید کننده‌ی فرضیه‌ی شماره‌ی دو و چهار است؛ و اعتماد مردم به نهادهای حکومتی و دولتی در سطح متوسط و کمتر از نهادهای خودجوش مردمی است. همچنین جدول شماره‌ی (۲) و (۳) مؤید این است که در بحث مربوط به دولت، سرمایه‌ی اجتماعی قابل قبول نمی‌باشد؛ یعنی مردم به نهادهای دولتی و شبه دولتی چندان اعتماد ندارند و این موضوع در سطح مالکیت رسانه‌ها نیز مشاهده گردید. مطابق فرضیه‌ی سوم، میان ویژگی‌های فردی مردم شهر و میزان سرمایه‌ی اجتماعی رابطه‌ی مستقیمی وجود دارد به نحوی که افراد تحصیل کرده یا توانمند، مقبولیت اجتماعی و اعتماد بیشتری را به خود جلب نموده‌اند. جدول شماره (۴) فرایند مثبت و بخشی از داده‌های جدول شماره (۵)، فرایند منفی این فرض را تأیید نموده است. از آن‌جا که احساس امنیت شهروندان شهر یاسوج روی سرمایه‌ی اجتماعی تأثیر مستقیم دارد، طبق داده‌های جدول شماره (۶)، در محیط‌های شناخته شده و با پیوندهای اجتماعی بیشتر مثل خانواده و محلات، این فاکتور بیشتر حس گردید و فرضیه‌ی شماره پنج تأیید شد.

منابع و مآخذ:

۱. بوردیو، پیتیر (۱۳۸۰): «نظریه کنش»، ترجمه مرتضی مردیها، تهران، انتشارات نقش نگار.
۲. پاتنام، رابرت (۱۳۸۴): «سرمایه اجتماعی، اعتماد، دموکراسی و توسعه»، ترجمه افشین خاکباز، نشر شیرازه، تهران.
۳. تاجبخش، کیان (۱۳۸۴): «سرمایه اجتماعی»، ترجمه افشین خاکباز و حسن پویا، تهران، نشر شیرازه.
۴. چلبی، مسعود (۱۳۷۵): «جامعه شناسی نظم»، تهران، نشر نی.
۵. رفیع پور، فرامرز (۱۳۶۸): «کندوکاوها و پنداشته‌ها»، تهران، شرکت سهامی انتشار.
۶. زیمبل، گئورگ (۱۳۷۲): «کلان شهر و حیات ذهنی» ترجمه یوسف اباذری، نامه علوم اجتماعی، شماره ۳.
۷. ساروخانی، باقر (۱۳۷۰): «درآمدی بر دایره المعارف علوم اجتماعی»، تهران، انتشارات کیهان.
۸. شارع پور، محمود (۱۳۸۸): «فرسایش سرمایه‌ی اجتماعی و پیامدهای آن»، نامه انجمن جامعه شناسی تهران، نشر کلمه.
۹. طاهری، مسعود (۱۳۸۲): «بررسی عملکرد شوراهای روستایی با تأکید بر نقش سرمایه اجتماعی»، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی.
۱۰. فوکویاما، فرانسیس (۱۳۷۹): «پایان نظم»، ترجمه غلامعباس توسلی، تهران، انتشارات جامعه ایرانیان.
۱۱. کلمن، جیمز (۱۳۷۷): «بنیاد های نظریه های جامعه شناسی»، تهران، نشر نی.
۱۲. گیدنز، آنتونی (۱۳۷۳): «جامعه شناسی»، ترجمه منوچهر صبور کاشانی، تهران، نشر نی.
۱۳. گیدز، آنتونی (۱۳۷۷): «پیامدهای مدرنیته»، ترجمه محسن ثلاثی، تهران، نشر مرکز.
۱۴. موسوی خامنه، مرضیه (۱۳۸۲): «سرمایه‌ی اجتماعی و سلوک اجتماعی، پیامدهای مدنی سرمایه‌ی اجتماعی در مدارس»، رساله دکتری جامعه شناسی، دانشگاه تهران.
۱۵. میرزاخانی، رضا (۱۳۸۰): «رابطه سرمایه‌ی اجتماعی و فرهنگی با نگرش به رشته تحصیلی و عملکرد»، پایان نامه ارشد جامعه شناسی، دانشکده علوم اجتماعی تبریز.
۱۶. محسنی، رضاعلی (۱۳۸۳): «جنبه‌های اجتماعی مدیریت کلان شهرها با تاکید بر مشارکت شهروندان»، فصلنامه اطلاع رسانی آموزشی و پژوهشی، پاییز و زمستان، سال ۲، شماره ۷ و ۸.
۱۷. هاشمی فر، علی، گنجی، محمد (۱۳۸۸): «تحلیلی بر فرهنگ شهروندی در شهر اصفهان»، انتشارات جهاد دانشگاهی، اصفهان.